

Dominik Ziarkowski

Zamki na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej

Problemy konserwacji i udostępniania dla turystyki

PROKSENIA

Kraków 2014

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

Recenzenci: prof. zw. dr hab. inż. arch. Wojciech Kosiński
dr hab. Zygmunt Kruczek, prof. UE w Katowicach

Korekta tekstu: Marek Chadziński

Zdjęcia na okładce: Ruiny zamku w Mirowie (fot. D. Ziarkowski)
Zamek w Będzinie (fot. D. Ziarkowski)
Zamek w Pieskowej Skale z lotu ptaka (fot. R. Cieślik)
Fragment ruin zamku Ogrodzieniec w Podzamczu (fot. D. Ziarkowski)

Wydawca: Wydawnictwo „PROKSENIA”
ul. Sarego 23/2, 31-047 Kraków, tel./fax: + 48 12 421 63 80
www.proksenia.pl, e-mail: proksenia@proksenia.pl

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Wyżyna Krakowsko-Częstochowska – wśród osobliwości przyrody i zabytków kultury	11
1.1. Wyżyna Krakowsko-Częstochowska – położenie i podziały fizjograficzne.....	11
1.2. Środowisko przyrodnicze.....	14
1.2.1. Przyroda nieożywiona.....	15
1.2.2. Szata roślinna.....	20
1.2.3. Fauna.....	22
1.3. Wałory kulturowe.....	25
1.3.1. Zarys dziejów.....	25
1.3.2. Zabytki architektury i sztuki.....	28
1.3.3. Muzea.....	36
1.3.4. Wałory tradycyjnej kultury ludowej.....	38
1.4. Specyfika krajobrazu kulturowego.....	40
1.5. Formy ochrony przyrody i dziedzictwa kulturowego.....	44
2. Fenomen kulturowy i znaczenie krajoznawczo-turystyczne zamków na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej	49
2.1. Historyczny rozwój zamków na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej.....	49
2.1.1. Najstarsze murowane obiekty obronne.....	50
2.1.2. Zamki powstałe z fundacji Kazimierza Wielkiego.....	52
2.1.3. Średniowieczne zamki biskupie i rycerskie.....	55
2.1.4. Losy zamków w późniejszych wiekach.....	60
2.2. Dzieje badań naukowych.....	70
2.2.1. Badania starożytnicze.....	70
2.2.2. Okres od drugiej połowy XIX wieku do II wojny światowej.....	76
2.2.3. Badania prowadzone po II wojnie światowej.....	82
2.3. Zamki jako cele wycieczek krajoznawczo-turystycznych.....	95
2.3.1. Początki krajoznawczego zainteresowania zamkami.....	96
2.3.2. Opisy zamków zamieszczane w prasie dziewiętnastowiecznej.....	98
2.3.3. U progu zorganizowanego krajoznawstwa. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze wobec zamków na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej.....	102
2.3.4. Szlak Orlich Gniazd.....	107
3. Architektura i problemy konserwacji	111
3.1. Architektura zamków jako wyraz funkcji obronnych i rezydencjonalnych.....	111
3.1.1. Charakterystyka zamków jurajskich fazy średniowiecznej.....	114
3.1.2. Przekształcenia w architekturze zamków epoki nowożytnej.....	125
3.2. Historia i współczesne dylematy w zakresie konserwacji i restauracji.....	138
3.2.1. Początki konserwacji i restauracji zamków na Jurze (okres do 1939 r.).....	139
3.2.2. Problemy konserwacji i restauracji zamków po II wojnie światowej.....	149
3.2.3. Najważniejsze potrzeby konserwatorskie.....	181
4. Adaptacja i formy udostępniania zamków na cele turystyczne	187
4.1. Problemy adaptacji zamków i ruin jurajskich.....	187
4.2. Formy udostępniania dla turystyki.....	190
4.2.1. Udostępnianie ruin.....	190
4.2.2. Ekspozycje muzealne.....	195
4.2.3. Usługi przewodnickie.....	202
4.2.4. Dodatkowe imprezy i wydarzenia.....	204
4.2.5. Funkcje hotelarsko-biznesowe.....	208
4.3. Zagospodarowanie turystyczne zamków i ich otoczenia.....	210

5. Ocena atrakcyjności turystycznej	223
5.1. Pojęcie atrakcyjności turystycznej i jej determinanty	223
5.2. Wybrane metody oceny atrakcyjności turystycznej dóbr kultury	227
5.3. Metodyka badań własnych	232
5.3.1. Charakterystyka formularza waloryzacyjnego	234
5.3.2. Zasady i kryteria oceny	236
5.3.3. Sposób przeprowadzenia waloryzacji	243
5.4. Wyniki badań	243
5.4.1. Wartość historyczna badanych zamków	244
5.4.2. Wartość artystyczna i krajobrazowa	246
5.4.3. Stan zachowania i ochrony	249
5.4.4. Znaczenie poznawcze i wartość edukacyjna	252
5.4.5. Infrastruktura turystyczna i dodatkowe atrakcje	255
5.4.6. Kompleksowa ocena atrakcyjności turystycznej	259
5.5. Wnioski	263
Zakończenie	267
Castles in the Krakow-Czestochowa Upland. Problems with Conservation and Making the Sights Accessible to Tourists	271
Bibliografia	273
Źródła	273
Publikacje	275
Strony internetowe	288
Spis ilustracji	289
Spis tabel	292
Indeks miejscowości	293
Indeks osób	296